

ارزیابی انتقادات فخر رازی بر تعریف زمان نزد ابن سینا

محمود صیدی^۱، سید محمد موسوی^۲

چکیده

ابن سینا با پیروی از ارسطو، زمان را مقدار حرکت دانسته که با پیمودن پیوسته مسافت توسط متحرک بوجود می‌آید. او دو برهان در اثبات این مطلب اقامه نموده است؛ یکی با استفاده از تفاوت حرکت متحرکات در آهستگی و سرعت و دیگری تقسیم‌پذیری مسافت حرکت. در مقابل، فخر رازی با مطرح نمودن انتقادات متعدد، این نظریه را به چالش کشانده است. انتقادات وی در این زمینه ناظر به دو قسم براهین و اساس نظریه مقدار حرکت بودن زمان است. نوشتار حاضر در پی اثبات اشکالات فخر رازی ناشی از عدم تدبیر کافی در مبانی ابن سینا بخصوص در مورد تقابل عدم و ملکه میان حرکت و سکون، واجب بالغیر و نه بالذات بودن زمان، تفاوت زمان عام و خاص هر حرکتی و وجود مغالطه منطقی در برخی از استدلالهاست. هر چند پاسخ نهایی پاره‌یی از اینگونه انتقادات، طبق مبانی حکمت متعالیه در مورد تفاوت تحلیلی حرکت و زمان و بُعد چهارم بودن زمان داده میشود.

۷۱

کلیدواژه‌ها: ابن سینا، فخر رازی، زمان، حرکت، مقدار، بُعد چهارم

* * *

۱. استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول)؛ m.saidiy@yahoo.com

۲. استادیار، گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه علوم اسلامی رضوی؛ mmusawy@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۳/۱۶ تاریخ تأیید: ۹۵/۶/۱۶

